

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

Richard Wagner

Parsifal

Taba Benjámin, Bretz Gábor, Kovácsházi István

Tartalom

Alkotók és szereposztás	6
Cselekmény	9
Hús-vér emberek Wagner színpadán - Interjú Kocsár Balázs karmesterrel	12
Wagner levele II. Lajosnak	14
Parsifal: Wagner, és ami mögötte van	15
Slavoj Žižek: A közösség örök iróniája	16
Roger Scruton: Bűn, szerelem és megváltás	17

Contents

<i>Cast and creative</i>	6
<i>Synopsis</i>	22
<i>Flesh and blood humans on Wagner's stage - An interview with conductor Balázs Kocsár</i>	25
<i>Wagner's letter to Ludwig II</i>	27
<i>Parsifal: Wagner and what lies beneath</i>	29
<i>Slavoj Žižek: The Everlasting Irony of the Community</i>	30
<i>Roger Scruton: Sin, Love and Redemption</i>	31

Kovácsházi István, Pál Botond, Pataki Bence, Szántó Andrea, Taba Benjámín, Bretz Gábor, Fürjes Anna Csenge,
Kiss Tivadar, Megyimórecz Ildikó, Szelezcki Artúr

Richard Wagner

Parsifal

Zenes ünnepi játék három felvonásban, német nyelven,
magyar, angol és német felirattal

Festival play in three acts, in German, with Hungarian, English and German surtitles

Szövegíró *Librettist* **RICHARD WAGNER**

Rendező *Director* **ALMÁSI-TÓTH ANDRÁS**

Díszlettervező *Set designer* **SEBASTIAN HANNAK**

Jelmeztervező *Costume designer* **IZSÁK LILI**

Koreográfus *Choreographer* **BARTA DÓRA**

Világítástervező *Lighting designer* **PILLINGER TAMÁS**

Videótervező *Video designer* **JUHÁSZ ANDRÁS**

Dramaturg, magyar szöveg *Dramaturg, Hungarian translation by* **PERCZEL ENIKŐ**

Angol szöveg *English translation by* **ARTHUR ROGER CRANE**

Karigazgató *Chorus director* **CSIKI GÁBOR**

A Gyermekkar vezetője *Head of the Children's Chorus* **HAJZER NIKOLETT**

Bemutató: 2022. április 15., Operaház

Premiere: 15 April 2022, Opera House

Amfortas **KÁLMÁNDY MIHÁLY**

Titurel **FRIED PÉTER**

Gurnemanz **BRETZ GÁBOR**

Parsifal **KOVÁCSHÁZI ISTVÁN**

Klingsor **CSER KRISZTIÁN**

Kundry **SZÁNTÓ ANDREA**

1. apród *First page* **MEGYIMÓRE CZ ILDIKÓ**

2. apród *Second page* **FÜRJES ANNA CSENGE**

3. apród *Third page* **KISS TIVADAR**

4. apród *Fourth page* **SZELECZKI ARTÚR**

I./1. viráglány *I/1st flower-maiden* **HORTI LILLA**

I./2. viráglány *I/2nd flower-maiden* **TOPOLÁNSZKY LAURA**

I./3. viráglány *I/3rd flower-maiden* **VINCZE KLÁRA**

II./1. viráglány *II/1st flower-maiden* **RÁCZ RITA**

II./2. viráglány *II/2nd flower-maiden* **BRASSÓI-JÓRŐS ANDREA**

II./3. viráglány *II/3rd flower-maiden* **KÁLNAY ZSÓFIA**

Első Grál-lovag *First Grail knight* **PÁL BOTOND** (operastúdió *opera studio*)

Második Grál-lovag *Second Grail knight* **PATAKI BENCE**

Parsifal anyja / Egy hang *Parsifal's Mother / A Voice from above* **FARKASRÉTI MÁRIA**

Fiatal Parsifal *Young Parsifal* **TABA BENJÁMIN**

A gyermek Parsifal *The child Parsifal* **LUKÁCS DÁNIEL AVEDISZ / MOLNÁR BÁLINT**

Viráglányok *Flower-maidens* **BAKONYI JUSZTINA, CZVIKLI FANNI, EGYED BEA,**

FRANK FLÓRA, OBERFRANK RÉKA

Közreműködik a Magyar Állami Operaház Zenekara, Énekkara és Gyermekkara

Featuring the Hungarian State Opera Orchestra, Chorus, and Children's Chorus

Karmester *Conductor* **HALÁSZ PÉTER**

Cselekmény

ELŐJÁTÉK

Parsifal, a szép reményű ifjú talán beteljesíthette volna küldetését mint Kiválasztott, de Klingsor varázskertje csapdába ejtette. Az ifjúnak sikerült ugyan megmenekülnie, de már későn: a Grál közössége örökre elveszett. Minden reggel a veszteség tudatával ébred Gurnemanz és Kundry mellett, szeretné kijavítani a múltban elkövetett hibát.

I. felvonás

Harminc évvel korábban. Menet érkezik: Amfortast, a királyt hozzák fürdeni a szent tóhoz, hogy a víz enyhítse soha be nem gyógyuló sebének fájdalmát. Egy égi szózat szerint csak az vethet majd véget a szenvedéseinek, „*ki együttérző, ki tiszta, tudatlan*”.

Kundry tántorog arra elcsigázottan, a vad külsejű nő a királynak minden gyógyfüvet és balszámot felkutató és megszerez a föld kerekén. Egy kristálykelyhet nyújt át Gurnemanznak, benne a legújabb balszám, melytől a gyógyulást remélik. Kundry mindíg titokzatosan bukkan fel, majd ugyanolyan titokzatosan tűnik el. Gurnemanz elmeséli a nő titkát: arra van kárhozható, hogy addig szolgálja a Grál-lovagok rendjét, míg bűneiért feloldozást nem nyer.

A rendet Titurel, Amfortas apja alapította, amikor az Úr angyalai megjelentek előtte, és rábízta a Szent Kelyhet, melyből Krisztus ivott az utolsó vacsorán, és melybe vére hullott a keresztfán; valamint a Szent Gerelyt, mely vérét ontotta. Titurel templomot emelt a szent ereklyéknek, amelyeket csak büntelen Grál-lovag őrizhet. Egy nap Klingsor tört az ereklyékre, de a Grál őrzője lecsapott. Klingsor haragjában gyönyör-kertet varázsolt a közeli pusztaságban, ahol örömlányok csábítják rossz útra az odatévedt Grál-lovagokat. Több lovag esett áldozatul, ezért Amfortasnak, az agg Titurel fiának nincs nyugta, míg meg nem törí Klingsor gonosz varázsát. De ő is engedett a csábításnak, és Klingsor megszerezte tőle a Szent Gerelyt, mellyel soha be nem gyógyuló sebet ejtett rajta.

Gurnemanz itt tart az elbeszélésben, amikor egy nyíllal átlőtt hattyú zuhan közéjük. A tettes Parsifal, egy egyszerű öltözötű fiú, ki nevén kívül semmit sem tud magáról. Gurnemanz magával viszi Parsifalt templomukba, az úrvacsora-szertartásra: hátha róla szólt az égi szózat. De Parsifal, a „tudatlan” nem fogja fel, mi történik körülötte, Gurnemanz haragjában elkergeti.

II. felvonás

Klingsor tudja, hogy Parsifalt védi a tudatlanság pajzsa. Elvarázsolt kastélyában megidézi Kundryt, aki titokzatosan megjelenik, és megparancsolja neki, hogy csábítsa el a fiút. Ha bárki ellenállna csáberejének, Kundry feloldozást nyerne.

Parsifal belép az elvarázsolt kertbe, és állhatatosan ellenáll az örömlányok leghevesebb ostromának is. Végül Kundry hangja üti szíven, amint nevén szólítja őt. Parsifalba belehasít a felismerés: anyja hívta így. Kundry az ő utolsó üzenetét adja át: az utolsó anyai csókot, mely egyben első szerelmi csók. Parsifal a csóktól megrázkódik, testét Amfortas halálos fájdalma járja át, fülében a Megváltó jajkiáltása. Parsifal ebben a pillanatban ébred rá: ez volt az a pont, amit ki kell javítania a múltjában. Belép a történetébe, és eltaszítja magától a bűnös asszonyt, aki megátkozta őt, hogy soha ne találja meg a keresett utat. Kundry jajveszékélésére megjelenik Klingsor, a Szent Gerelyt Parsifal felé hajtja, de a gerely lebegve megáll fölötte a levegőben, Parsifal keresztet rajzol vele, mire Klingsor birodalma szertefoszlik.

III. felvonás

Tíz év múlva. Nagypéntek reggele. Titurel meghalt, Amfortas már nem hajlandó elvégezni a szertartást, a Grál-lovagrend haldoklik. Gurnemanz a közeli erdőben él remeteként. Rátalál az élőhalott Kundryra. A bűnös asszony feloldozást nyert, és már csak egyetlen életcélja van: szolgálni a Grált. Fekete páncélos, leeresztett sisakrostélyú lovag közeledik, kezében a Szent Gerely. Gurnemanz megfeddi a sötét lovagot, aki felfedi kilétét: ő nem más, mint Parsifal. Kundry átka megfogant, tíz évig kereste a Grál országába vezető utat.

Titurel temetésére harangoznak. Amfortast, Titurel koporsóját és a Grált hozzák a Nagyterembe. Amfortas fájdalmai miatt már képtelen elvégezni a szertartást, Parsifal a Szent Gerellyel megérinti sebeit, és megtörténik a csoda: az Amfortas testébe fúródott gerely hegye visszakérül a helyére, a seb pedig begyógyul. A Grál felragyog a szentség legnemesebb egyszerűségében.

Hús-vér emberek Wagner színpadán

Interjú Kocsár Balázs karmesterrel

Wagner „zenés ünnepi játékként” határozta meg a *Parsifalt*. Ebből is érzékelhető, hogy nagyon különleges, szinte semmihez sem hasonlítható művel van dolgunk. Mégis hogyan helyezhető el az operatörténetben, illetve a zeneszerző életművében?

Wagner nemcsak komponált, hanem szövegeket is írt, melyekben zenéről, operáról szóló elméletét fejtette ki, amivel pontos kulcsokat ad a műveihez. Amit írásai szerint fontosnak tart, annak persze vannak előzményei. Monteverditől eredtetjük az opera műfaját, és már ő is leírja és kimondja, hogy az opera egy énekes elbeszélés. Gluck ugyancsak írásban dokumentálja törekvését, hogy megreformálja a műfajt, és visszaadja azt, ami szerinte az egész kialakulásának a legfontosabb pontja: hogy történetet mesél el, szöveget értelmez. Wagner jól ismerte a francia és az olasz operákat, de ahogy nálunk Erkel Ferenc, ő is azt mondta, hogy szeretne a saját anyanyelvén operát komponálni. Ki gondolná, hogy *A bolygó hollandi* egy időben született a *Hunyadi Lászlóval*? Azt hinnénk, hogy ég és föld a két darab, de ha a két mű történetmesélésének módját, szerkezetét megfigyeljük, felfedezhető, hogy mindkettőnek kora népszerű olasz és francia operáiban van a gyökere.

A bolygó hollandi, a *Lohengrint* és a *Tannhäuser*t, vagyis a három korai Wagner-operát már volt szerencsém többször vezényelni, és ezek leginkább az olasz bel canto operák szenvedélye, illetve a francia nagyoperák finálészerkesztése felől közelíthetők meg, azaz nem a kései Wagnerek felől érdemes visszafejteni e műveket. Érdekes az is, hogy Verdi idősebb kori zenei gondolkodása, operáinak sémái, ahogyan a nagyjeleneteket és monológokat megírja, nagyon hasonlatosak Wagner kései operáihoz, így a *Parsifal*hoz is, ahol elképesztő méretű monológok teszik ki a mű legnagyobb részét. Izgalmas viszont, hogy a cselekmény itt már inkább elvont szinten létezik.

A vezérmotívumok szerkesztésének, ütköztetésének zenei nyelvét a komponista némi minta alapján maga találta ki. Ezt többen követték, még Puccininál is felfedezhető, akit Ricordi, a kottakiadója küldött el Bayreuthba, hogy tanulmányozza a Wagner-operákat. De az ő vezérmotívumai természetesen nem olyan szinten vannak jelen, ahogy Wagnernél, akinél szinte minden erről szól, aki ezek szembeállításából, viszonyrendszeréből építi fel zenei világát.

Hogyan lehet egy ilyen monumentális mű elvezénylésére felkészülni és aztán előadni?

Mindig úgy közelítem meg a műveket, hogy megpróbálom kitalálni, miért úgy írta meg a komponista, megpróbálom megérteni, megfejteni a zeneszerzői szándékot. Sokak véleményével ellentétben én nem tartom Wagner zenéjét patetikusnak. A művei alapján a zeneszerzőt olyan embernek képezem, aki tele volt komoly érzelmekkel, dinamizmussal. Ezért nekünk sem akadémikus, távolságtartó módon kell megvalósítani a darabjait. Az összes monológot, elbeszélést olyan energiaszinten kell megszólaltatni, hogy hús-vér emberek gondolatait tükröző zenei pillanatok szülessenek.

Valóban hús-vér emberek szerepelnének a *Parsifal*ban?

Ők talán nem olyan értelemben reális emberek, amilyeneket például a *Figaro házasságában* láthatunk. Inkább a barokk operák isteneihez és hőseihez hasonlítanám Wagner figuráit, akik úgy cselekszenek, gondolkoznak és éreznek, mint mi, hétköznapi emberek. Természetesen van egyfajta földöntúliság Kundryban, Klingsorban vagy akár Amfortasban, de mégis igazi emberi érzésekről szólnak. Feszültséget hordoznak Gurnemanz végtelenül hosszú elbeszélései is, melyekben az általa megélt szituációkat meséli el. A produkció szempontjából pedig akkor izgalmas egy elbeszélés, ha azt drámaian, színesen valósítják meg az előadók a maguk egyéniségével.

Mit jelent a *Parsifal* a Te szakmai életedben?

A *Parsifal* számomra mérföldkő. Amikor 1985-ben Bayreuthban alkalmam nyílt megnézni, annyira megérintett, hogy tulajdonképpen az egész operaműfaj ott került hozzám közel, ott szerettem meg. Hogy ezt most életem majd' századik operájaként elvezényelhetem, nagyon fontos számomra.

Wagner levele II. Lajosnak

München, 1865. szeptember 7.

„Mit jelent Kundry csókja?” – Az egy rettenetes titok, kedvesem. Az Édenkert kígyóját és csábító ígérétét ugye ismeri: „eritis sicut Deus, scientes bonum et malum.”¹ Ádám és Éva „tudók” lettek. Megtudták, mi a bűn. E miatt a tudás miatt kellett az emberiségnek szegyenben és nyomorban vezekelni, amíg Krisztus, aki az emberiség bűnét magára vette, meg nem váltotta azt. Drágám, tudnék-e ilyen mély értelmű anyagról másképp beszélni, mint példázattal, hasonlattal? A belső értelmet csak maga a látnok mondhatja ki. Ádám – Éva: Krisztus. – Mi lenne, ha párhuzamba állítanánk őket velük: „Amfortas – Kundry: Parsifal”? Persze csak óvatosan! A csók, amely megváltja Amfortast a bűneitől, ráébreszti Parsifalt nem a saját, hanem annak a siránkozva szenvedő férfi bűnének teljes tudatára, akinek panaszát korábban csak homályosan érezte. Most, hogy átérzi a bűnt, a lényeg megvilágosodott számára. Mintha hirtelen azt mondta volna magának: „Ah! Ez az a méreg, amelyetől sínylődik, kinek panaszát eddig nem értettem.” Így lesz nagyobb a tudása mindenkinél, nevezetesen a teljes Grál-lovagrendnél is, amelyik mindig úgy vélte, hogy Amfortas a gereley okozta seb miatt szenved. De Parsifal mélyebbre tekint. Így tekint mélyebbre az, aki nem gondol egyet a világgal, például ahogy én szenvedtem a *Tannhäuser* párizsi bukásakor, vagy amikor a hírnevemet csorbították az újságok, vagy ha nem kaptam elismerést. Ó, nem! Az én szenvedésem mélyebben lakozik! Aki ezt meg akarja érteni, annak azt kell kihallania a műveimből, amihez a felszínes hallgatóságnak nincs füle. Szerencsére az nem a bűnök tudatára való ébredés, hanem csupán a világ bűnöktől való megváltása. Ki hallotta ki ezt a megváltást a műveimből?²

¹ „olyanok lesztek, mint az Isten: tudni fogjátok a jót és a rosszat!” (Ter 3.5. Káldi Neovulgata)

² Chronologie, Ludwig II. <https://ludwig2-aufstiegslicht.de/wp-content/uploads/pdf/1865.pdf>

Parsifal: Wagner, és ami mögötte van

Legenda, Biblia, bűn/tudat, (ön)ismeret, megváltás. Az alábbiakban Almási-Tóth András rendező által válogatott szemelvények olvashatók Emma Jung és Marie-Louise von Franz A Grál-legenda lélektani nézőpontból című könyvéből.

Az idősebb, már csupán látszólag eleven király a régi Ádám megfelelője, és ezáltal az Őszövetség Istenének, Jahvének a vonásait hordozza. A Grál sebeket viselő királya ezzel szemben [...] Krisztus, a második Ádám mása. Az alkímia Ádámját is olyan férfiként ábrázolják, mint akin egy nő szerelmének nyilai ütöttek sebet. És végül *tierz hom-ként*³ Perceval is ennek az Ádámnak a megújult formája, aki fölvaltja majd Krisztust, a második Ádámot. Míg a régi Ádám azért esett bűnbe, hogy evett a tudás fájának gyümölcséből, addig Perceval előbb azért vétkezett, hogy *nem* tette fel a döntő kérdést; amikor azonban felteszi, az új tettel vezekel Ádám régi bűnéért. Ez annak az új vallási elképzelésnek felel meg, amely szerint a tudatosodás nem bűn, ellenkezőleg, ez az ember legfőbb feladata. [...]

Miután Perceval húsvétkor megáldozott, ismét útra kel. Ebben a részben azt tudjuk meg, hogy Perceval elvesztette Istenbe vetett hitét, amelyre anyja tanította, valamint hogy újból anyja halálára emlékeztek. Ennél fogva az anyja halálát jelképesen a „lélek halálaként”, azaz a tudattalanhoz fűződő kapcsolat teljes elvesztéseként értelmezhetjük. Ha azonban halott a lélek, akkor „halott az Isten is”, hiszen Isten csak a lelken, tehát egy fajta edényen keresztül fejt ki az ember számára érzékelhető módon hatását. Amikor Perceval nem érdeklődik a Grál iránt, akkor önmagát sem érti, és el van vágva saját bensőjének forrásától. [...]

A *Perceval* névvel kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy mindaddig még nem sikerült kielégítően értelmezni. Szó szerinti fordítása: „áthatol a völgyön”; úgy tetszik, ez a legvalószínűbb értelmezés, és annyit jelentene, hogy a hősnek az a sorsa, hogy áthatoljon a tudattalan sötét völgyén. [... Amikor] Perceval ráébred vétkére, hirtelen eszébe jut saját neve is – tudatosul benne, hogy ő maga is individuum. Ősi, mély felismerés, hogy a bűntudat felébredésével jár együtt, ha valaki önmaga tudatára ébred.

³ „harmadik ember”

A Grál-legenda sebesülten szenvedő királya a konfliktusoktól gyötört keresztény ember jelképes, és *tierz homként* Perceval hivatott arra, hogy a Szentlélek „edényeként” elhozza a megváltást. Ám ez lehetetlen anélkül, hogy ne testesítené meg a Gonosz isteni valóságát. És ez a lépés új meg új problémákat vet fel a történetben, mivel mélyesen ellentmond a hagyományos keresztény szemléletnek. A Grál királyának láthatatlan ellenfele és Perceval ellenségei mögött Lucifer alakja sejlik fel. Percevalnak végül valóban meg kell küzdenie az ördöggel, ami annyit tesz, hogy a problémával való szembesülés elkerülhetetlen. [...] Percevalt nyilvánvalóan arra szemelték ki, hogy a Jó és a Gonosz széttartó ellentétét a Szentlélek és a Grál segítségével feloldja, és egységbe forrassa.⁴

Slavoj Žižek:

A közösség örök iróniája

Miután Kundry megcsókolja Parsifalt, a férfi eltolja magától a nőt, és felkiált: „Amfortas! A seb!”, így jelzi együttérző azonosulását a szenvedő Amfortasszal [...]. Mindez tökéletesen igazolja Poizat gondolatát, aki szerint Parsifal és Amfortas azonosulása Kundry csókjának pillanatában történik, a tudományos-fantasztikus történetekhez hasonlóan. Itt – a *Hamlet*-et idézve – a hőst „kizökkenti az idő”, aki ezt azzal hozza helyre, hogy visszatér ahhoz a pillanathoz, amikor a dolgok rossz irányt vettek (például, amikor Hitler született). Így Hegeltől most olyan távol vagyunk, amennyire csak lehet, még akkor is, ha Wagner „Csak egy fegyver segít, a gerely gyógyítja be a sebet, amit ejtett” mondata némileg hegelinek hangozhat. [...] Hegel szerint nem visszazerezni kell, *amit elvesztettünk, hanem a veszteséget kell felszabadulásként felfogni*. Hegellel ellentétben Wagner Parsifalja nem tagadja a Bukást egy későbbi szintézisen keresztüli megbékélésben, hanem visszamegy időben, hogy visszamenőleg semmissé tegye azt. Röviden, a wagneri gyógy mód, („Csak egy fegyver segít, a gerely gyógyítja be a sebet, amit ejtett”) azt jelenti, hogy az egyetlen mód, hogy a Bukást (az események rossz irányba való fordulását) semmissé tegyük, a visszatérés a hibás döntés pillanatához, ahol *megismételjük* a döntést, ezúttal helyesen. Viszont amit

⁴ Emma Jung, Marie-Louise von Franz, *A Grál-legenda lélektani nézőpontból*, ford. Zalán Péter, Európa Könyvkiadó Bp., 2002.

Wagner nem vesz teljesen számításba, az ennek az ismétlésnek a szükségessége: Parsifal helyes döntése csak ismétlésként történhet meg, Amfortas után, akié az első, hibás választás. Talán ebben rejlik a wagneri képzelet lényege, Wagner végső elfordulása a valóságtól: a seb elfogadása és az azzal való megbékélés helyett egy olyan álomhoz ragaszkodik, mely tökéletesen megsemmisíti azt [...].⁵

Roger Scruton:

Bűn, szerelem és megváltás

[...] Nem szabad meglepedeznünk róla, hogy a *Parsifalra* teljesen más módon is tekinthetünk: nem mint egy szélsőséges karaktereket felsorakoztató drámára vagy egy vallásos példabeszédre, hanem mint az Átlagember történetére. Ez volt Wolfram eredeti szándéka is a *Tannhäuser*-ben. A történet egy küldetést mesél el, egy kincs felkutatását, amelyet egyszer sikerül is megpillantani, de végül ostobaságból és tudatlanságból fakadóan elveszítik. Ez a toposz megmarad Wagner verziójában is, de itt egy *belső* keresésről van szó, a gyengeség és kísértés feletti győzedelmeskedésről, ahogy a főhős figyelmét Önmagáról a Másikra irányítja, és egyben megpróbálja helyrehozni a világot.

Ebben az olvasatban Parsifal ártatlan gyermekként érkezik Monsalvatba, szociális ismeretek és kötések nélkül, az édesanyjához fűződő köteleket kivéve, amit viszont csak akkor ismer fel valójában, amikor arra egy idegen ráébreszti. Mindannyian ehhez hasonló helyzetben vagyunk. Belépünk egy világba, amelyet számunkra ismeretlen emberek ruháztak fel jelentéssel, akik az emberi életet is titokzatos szabályok és szertartások közé szorították. Egyedül vagyunk, mindössze egyetlen szilárd alappal, amely felfedező utunk kiindulópontjaként szolgálhat.

Ez a szilárd alap pedig az édesanyánk. Minden, amit a szeretetről tudunk, tőle kapjuk; de inkább csak magunkba szívjuk ezt a tudást, mintsem kérdés útján tanulnánk. A nagy átmenet megvalósításáért, amelyben a szeretet pusztán befogadásáról áttérünk arra, hogy magunk is szabadon meg tudjuk osztani másokkal a szeretetünket, meg kell dolgoznunk. Nem mindenkinek sikerül megvalósítania ezt az átmenetet, az erre való törekvés pedig

⁵ Slavoj Žižek, Mladen Dolar, *Opera's Second Death*, Routledge, 2001.

fájdalmas vagy éppen élvezetes megpróbáltatásokkal teli, amelyek közül egyiket sem hagy érintetlenül a bűvölet és uralkodás világa. [...] Tehát a világot, amelybe születtünk, helyre kell hozni, ez pedig azokon az utakon nyilvánul meg, amelyeket azért járunk, hogy úgy éljünk, ahogyan élnünk kell.

Felfedezhető ez a testi szerelemben, amelyben az önállóságunk elvesztését kockáztatjuk, illetve azt, hogy valaki más irányításán vessük alá magunkat. Felmerül a vallásosság igényében, amely arra csábít, hogy a lelki közösség csalóka ideáiban keressünk menedéket. Kiütözik a kalandokban, amelyek letérítenek minket az együttérzés útjáról, és magában az együttérzésben is, amely pedig könnyen a tehetetlen sajnálat tévútjára vihet, elfeledtetve a valódi feladatunkat, hogy magunkra vállaljuk valaki más szenvedésének a terhét.

Valahol a háttérben pedig egy teljesen más narratíva is meghúzódik, méghozzá a megváltó története, aki valaha ajándékként ajánlotta fel szenvedését, hogy az ily módon szeretetté alakulhasson át. A megváltó története kísérti mindennapjainkat, még akkor is, ha nem tudjuk, hogy valójában kicsoda ő, miért jött, vagy honnan indult. A titok nyitjára csak akkor lelünk rá, amikor felismerjük, hogy az ő története valójában a saját történetünk, és hogy mi magunk vagyunk a megváltó. Nem arra hívatunk, hogy felfedezzük a világot, hanem hogy megmentjük azt. Ezáltal pedig megpróbáltatásainkból és harcainkból szociális természetünk teljes birtokában emelkedünk ki végül. Ahogy a Megváltó is tette, mi is ajándékként ajánljuk fel szenvedésünket, amely mintegy megszentelve békét hoz mindannyiunk számára. Akár létezik Isten, akár nem, van egy megszentelt út, amely egyfajta üdvözüléshez vezet – amelyet Wagner „isteni mivoltknak” nevez. Ezt az utat járja Parsifal is, és ez az út mindannyiunk számára nyitott.⁶

⁶ Roger Scruton, *Wagner's Parsifal, The Music of Redemption [Wagner Parsifalja, a megváltás muzsikája]*, Penguin Books, 2021.

Synopsis

Prologue

Parsifal, the youth with high hopes might have fulfilled his destiny as the Chosen One, but he fell into a trap in Klingsor's magic garden. Although the youth managed to escape, it was already too late: the fellowship of the Grail was lost forever. Every morning, he wakes up with this knowledge beside Gurnemanz and Kundry with a wish to mend the errors of his past.

Act I

Thirty years earlier. A procession approaches: the entourage is bringing the King, Amfortas, to bathe in the holy lake to ease the pain of his wound, which refuses to heal. A voice from heaven is heard, proclaiming that the suffering will be brought to an end by one *"who is compassionate, clean, and foolish."*

Kundry staggers in, weary: the unkempt woman has sought out every herb and balsam available on Earth for the King. She hands Gurnemanz a crystal chalice containing the newest balsam they hope will prove to be the cure. Kundry always appears mysteriously, and she disappears in the same manner. Gurnemanz reveals the woman's secret: she is condemned to serve the Order of the Knights of the Holy Grail until she wins absolution for her sins.

The Order was founded by Titurel, the father of Amfortas, when Angels sent by the Lord appeared before him and entrusted him with the Holy Spear and the Holy Grail from which Jesus drank at the Last Supper and which was used to catch Christ's blood as he hung on the cross. Titurel had a church built for the holy relics, which may be guarded only by sinless Knights of the Holy Grail. One day, Klingsor attempted to obtain the relics, but the guard of the Knights stopped him. In his anger, Klingsor conjured up a garden of pleasure in the nearby wilderness, where women would attempt to seduce wayward Knights of the Grail. Since a number of knights have fallen victim to the ploy, Amfortas, son of the old Titurel, vows not to rest until he can break Klingsor's evil spell. But he too ends up falling prey to temptation, and Klingsor secures the Holy Spear, causing a wound that will never heal.

This is the point Gurnemanz reaches in his retelling of the events when a swan, shot through with an arrow, falls in their midst. Parsifal, a boy dressed in simple garb who knows nothing but his name, is responsible for having shot the swan. Gurnemanz takes Parsifal with him to their church to partake in Holy Communion: perhaps it is he who was foretold by the heavenly voice.

Act II

Klingsor knows that Parsifal is protected by the shield of foolishness. In his enchanted castle, he conjures up Kundry, who appears mysteriously: Klingsor commands her to seduce Parsifal. Should anyone resist her charms, Kundry would gain absolution.

Parsifal enters the enchanted garden and steadfastly resists even the strongest onslaught of the seductresses. It is finally Kundry's voice that touches his heart, as she calls him by his own name. Parsifal recalls his mother having called him by his own name. Kundry hands over his mother's last message: the last matronly kiss, which is also the first kiss of passionate love. The kiss causes Parsifal to recoil in pain: the deathly pain felt by Amfortas passes through his body and he hears the cries of pain of the Saviour. At this very moment Parsifal realises what he must mend in his previous life. He enters the story and repudiates the sinful woman, who, in turn, curses him. For which she curses Parsifal: may he never find the path he seeks! Hearing Kundry's cries, Klingsor appears and throws the Holy Spear at Parsifal, but it stops in mid-air, above his head. Parsifal takes it and makes the sign of the Cross with it, causing Klingsor's empire to crumble, but Parsifal, the "fool" cannot comprehend what he has seen, and Gurnemanz sends him away angrily.

Act III

Ten years later. Morning of Good Friday. Titurel has died, Amfortas is no longer willing to perform the ritual, and the Order of the Holy Grail is floundering. Gurnemanz now lives as a hermit in the nearby forest. He discovers Kundry, who is as if living dead. The sinful woman has gained forgiveness and now lives to serve only a single purpose: to serve the Grail. A knight in black armour appears with his visor down, holding the Holy Spear. Gurnemanz chides the dark knight, who reveals his identity: it is no other than Parsifal. Kundry's curse has done its task: he has been seeking the road to the land of the Holy Grail for ages.

The bells toll for Titurel's funeral. Amfortas, Titurel's coffin, and the Grail are brought to the Great Hall. Because of his pain, Amfortas is no longer able to perform the ritual. Parsifal touches his wound with the Saint Spear to perform the miracle he has been waiting for: the tip of the Spear, embedded in Amfortas's side, is returned to its location and the wound is healed. The Grail shines in this simplest display of holiness.

Taba Benjámín, Kálnay Zsófia, Topolánszky Laura, Brassói-Jörös Andrea, Rácz Rita, Vincze Klára, Horti Lilla és az OPERA Énekkara / OPERA Chorus

Flesh and blood humans on Wagner's stage

An interview with conductor Balázs Kocsár

Wagner referred to *Parsifal* as “A Festival Play for the Consecration of the Stage”. This shows that the piece is very special and is almost without equal. How does it fit in into the history of opera and the composer's oeuvre?

Wagner not only composed music, but also wrote quite a bit, expressing his views on music and opera. These give a precise explanation for understanding his works. There are obviously precedents to what he expressed as being important to him in his writings. We consider the opera genre to stem from Monteverdi, and even he said, and wrote, that the opera is a sung narrative. Gluck also kept written documents about his endeavours to reform the genre and to give back what he considers to be the most important point in its development: the fact that operas tell a story and interpret the text. Wagner was quite familiar with French and Italian operas and, just like Ferenc Erkel in Hungary, he also said that he would like to write in his native language. Who would have thought that the *Der fliegende Holländer* was written at the same time as *Hunyadi László*? Though the two pieces seem to be opposites in every sense of the word, if we observe the method for telling their stories and their structures, we see that both trace their roots back to popular early French and Italian operas.

I have been lucky enough to conduct *Der fliegende Holländer*, *Lohengrin*, and *Tannhäuser*, that is, all three of Wagner's early operas, and these can best be approached through the passion of Italian bel canto operas and the structure of the finales of French grand operas and not by starting out from Wagner's later works. It is also interesting to note that the manner of musical thinking in the music written by Verdi in his advanced age, the schemes of those operas, and the manner in which he wrote his big scenes and monologues are very similar to Wagner's later operas, thus also *Parsifal*, where the brunt of the piece consists of enormous monologues. However, it is exciting to note that the plot tends to take place in an abstract form.

The composer wrote the musical language used to compile and offset the main motifs himself, using a certain form of patterns. This approach was used by a number of artists, including Puccini, who was sent by his music publisher Ricordi to Bayreuth to study

Wagner's operas. Puccini's main motifs are obviously present at a different level than in the case of Wagner, where they encompass almost everything: Wagner builds up his musical world by contrasting these elements and using their relationships to each other.

How can you prepare for conducting such a monumental work, and how can you then perform it?

I always approach a piece by trying to figure out why the composer wrote it in the way he did: I try to understand and decipher his intent as a composer. Contrary to the opinions of many, I do not consider Wagner's music to be grandiose. Based on his works, I consider him to be someone who was filled with strong emotions and dynamism. Accordingly, I don't believe we have to stage his works with an academic, distant attitude. All the monologues and narratives have to be imbued with an energy that results in musical moments that reflect the thoughts of flesh-and-blood humans.

Does *Parsifal* really include flesh-and-blood people?

They are not realistic people in the manner that we see, for example, in *Le Nozze di Figaro*. I would rather compare Wagner's figures to the gods and heroes of Baroque operas, who act, think, and feel like us, moral and mundane humans. Although there is naturally something ethereal about Kundry, Klingsor, and even Amfortas, they still tell of real human emotions. Gurnemanz's endless narratives where he tells of the situations he has lived through also contain a type of tension. From the aspect of the production, a narrative is exciting if it is staged by the performers dramatically and colourfully, using their own personalities.

What does *Parsifal* mean for your professional career?

For me, *Parsifal* is a milestone. When I had a chance to view the piece in Bayreuth in 1985, I was so touched that I can honestly say that is where I grew close to the opera genre and fell in love with opera. The fact that this is almost the one hundredth opera that I will be conducting is very important to me.

Wagner's letter to Ludwig II

Munich, 7 September 1865

"What does Kundry's kiss mean?" – That is a terrible secret, my dear. You know, of course, about the serpent of Eden and its alluring promise: "eritis sicut Deus, scientes bonum et malum."¹ Adam and Eve became "conscious". They became aware of sin. Mankind has to atone for this awareness in disgrace and misery, until it is redeemed through Christ, who took the sin of mankind upon himself. My dear, could I possibly talk of such deep meaning without using allegories and metaphors? Only the prophet can express the true inner meaning. Adam – Eve: Christ. – How would it be if we put it to you like this: "Amfortas – Kundry: Parsifal"? Though carefully, of course! The kiss that absolves Amfortas from his sins wakes the consciousness of Parsifal not to his own sins, but to those of the man who is suffering, whose laments he had previously only felt remotely. Now that he feels the sin, the purpose has become clear to him. It is as if he had said to himself: "Ah! This is the poison that causes his suffering, whose complaints I failed to understand." That is how his knowledge becomes greater than everyone else's, including the entire Order of the Holy Grail, which always thought that Amfortas had been suffering from the wound caused by the spear. But Parsifal looks deeper than that. That is how someone who does not agree with the world looks deeper. For example, that is how I suffered when *Tannhäuser* was a flop in Paris, or when the newspapers derided my name, or if I didn't receive recognition. Oh, no! My suffering can be found deeper! Anyone who wants to understand has to hear in my works that which cannot be heard by the superficial listener. Luckily it is not the consciousness of sin, but merely redeeming the world from sin. Who has managed to hear this redemption in my music?²

¹ "you will be like God, knowing good and evil!" (Gen 3:5. New International Version)

² Chronologie, Ludwig II. <https://ludwig2-aufstiegslicht.de/wp-content/uploads/pdf/1865.pdf>

Parsifal: Wagner and what lies beneath

Legends, the Bible, remorse and consciousness, (self-)awareness, and salvation. Director András Almási-Tóth selected the following excerpts from The Grail Legend, written by Emma Jung and Marie-Louise von Franz.

The old, only seemingly lively king is the equivalent of the *ancient Adam*, bearing the features of Yahweh, the God of the Old Testament. On the other hand, the wounded king of the Grail [...] is the simulacrum of Christ, the *second Adam*. According to alchemy, Adam is also depicted as a man who was wounded by the arrows of a woman's love. Finally, as a *tierz hom³*, Perceval is also the renewed form of this Adam, who replaces Christ, the second Adam. The ancient Adam sinned by eating the forbidden fruit of the Tree of Knowledge; however, Perceval's first sin was that he did *not* ask the pivotal question. When he finally does, he atones for the old sin of Adam with this new act, resembling the new religious concept of consciousness not being a sin; on the contrary, it is the main task of humankind. [...]

Perceval takes the communion at Easter; then, he sets on the road again. He has lost his faith in God, which was taught to him by his mother. He is reminded of the loss of his mother again, so we can construe the death of his mother as the "death of the soul", the *utter loss of the contact with the subconscious*. If the soul is dead, then "God is dead" as well, because the human soul as a vessel is the only way for God to make his presence known in a way that is detectable for humans. When Perceval does not enquire after the Grail, he does not understand himself either, and he is cut off from the source of his inner world. [...]

It is to be noted regarding the name *Perceval* that its meaning has not yet been suitably interpreted yet. A word-by-word translation would be: "he who passes through the valley". In a way, this is the most probable interpretation, meaning that the fate of the hero is to pass through the dark valley of the subconscious. [... When] Perceval realizes his sin, he suddenly remembers his name, he becomes aware that he is an individual. He makes an ancient, deep insight: if a man becomes self-aware, that induces the awakening of remorse as well.

³ "the third man"

The wounded, suffering king of the Grail Legend is the symbol of the Christian man burdened by conflicts; as a *tierz hom*, Perceval is destined to bring him salvation as the “vessel” of the Holy Spirit. However, this is impossible without embodying the divine reality of Evil, which step, as it profoundly contradicts traditional Christian aspects, brings new problems into the story. Behind the invisible foe of the Grail King and behind the enemies of Perceval, the character of Lucifer emerges. In the end, Perceval has to fight the devil itself – showing that it is inevitable to face the problem. [...] Perceval was obviously destined to dissolve the divergent enmity of Good and Evil and bring them to unity with the help of the Holy Spirit and the Grail.⁴

Slavoj Žižek: *The Everlasting Irony of the Community*

When, after receiving Kundry's kiss, Parsifal pushes her away with the cry “Amfortas! The wound!” signaling his compassionate identification with the suffering Amfortas [...], Poizat is fully justified in conceiving this identification of Parsifal with Amfortas in the moment of Kundry's kiss along the lines of science fiction stories in which, to paraphrase *Hamlet*, the “time is out of joint” and the hero sets it right by traveling back to the moment when things took the wrong turn (for example, when Hitler was born). We are thus here as far from Hegel as possible, even if Wagner's “the wound is healed only by the spear that smote you” may sound vaguely Hegelian. [...]

Hegel's point is not to regain what was lost but to *accept the loss itself as liberating*. In contrast to Hegel, Wagner's Parsifal does not sublimate the Fall in a later reconciliation-through-synthesis; rather, he travels back in time to retroactively undo the Fall. In short, the Wagnerian formula “the wound is healed only by the spear that smote you” means that the only way to undo the Fall (the wrong turn of the events) is to return back to the moment of the wrong decision and to *repeat* the choice, this time making the right decision. However, what Wagner does not take fully into account in the very necessity of this

⁴ Emma Jung, Marie-Louise von Franz, *The Grail Legend*, translated into Hungarian by Zalán Péter, Európa Könyvkiadó Bp., 2002.

repetition: Parsifal's right decision can only take place as a repetition, after Amfortas, in his first choice, made the wrong one. And, perhaps, therein resides the core of the Wagnerian fantasy, Wagner's, ultimate retreat from the real: Instead of endorsing the wound, reconciling himself with it, he sticks to the dream of fully undoing it [...]⁵

Roger Scruton: *Sin, Love and Redemption*

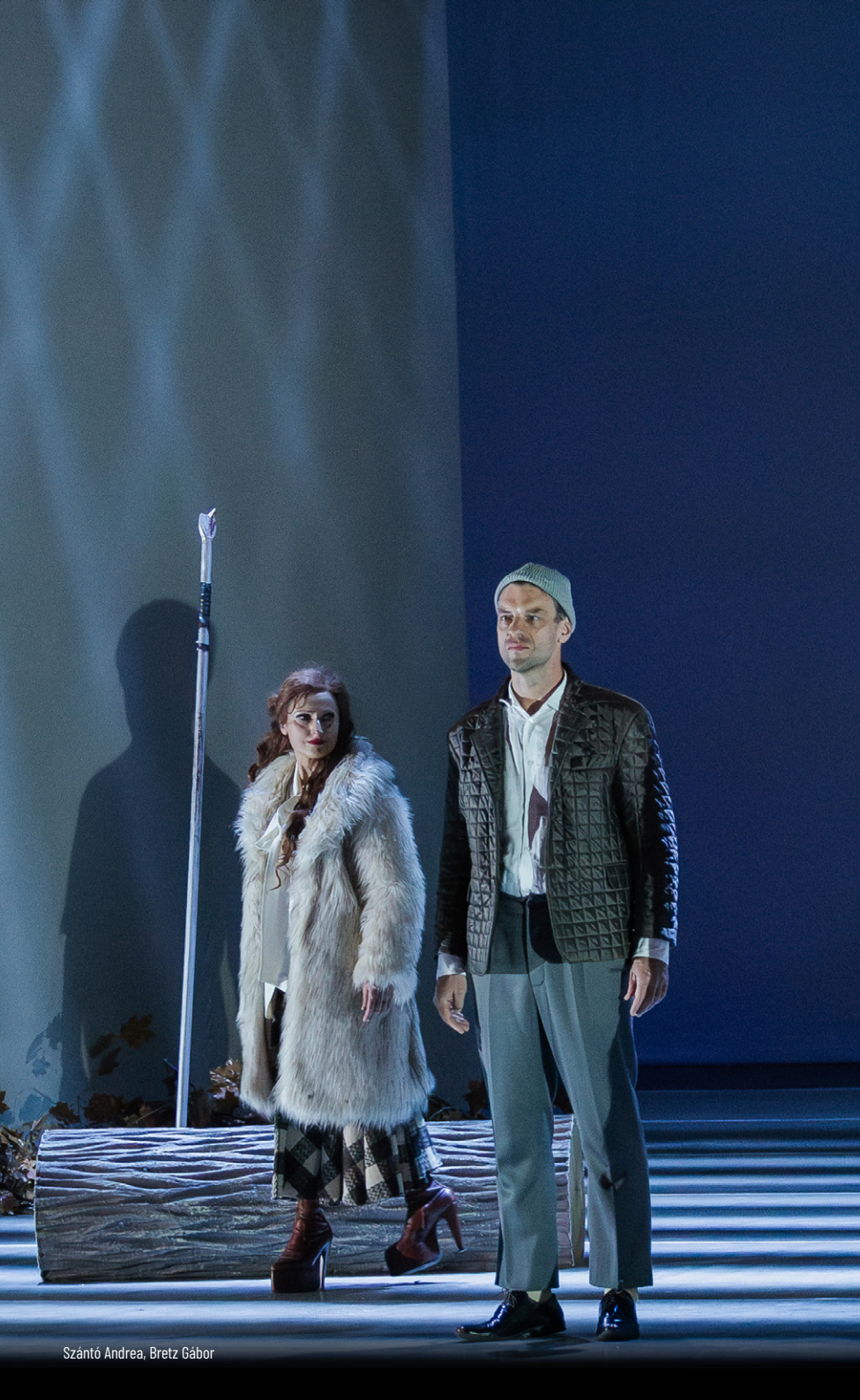
[...] We should not forget that there is another way of seeing *Parsifal* entirely: neither as a drama of extreme characters, nor as a religious parable, but as the story of Everyman. Such was Wolfram's original intention in *Tannhäuser*. His story describes a quest – a journey in search of a treasure once glimpsed, and then lost through stupidity and ignorance. This trope survives in Wagner's version, but the quest is for something *inner*, for triumph over weakness and temptation, as the hero shifts his attention from Self to Other, an attempt to rectify the world.

On this interpretation, Parsifal enters Monsalvat as an innocent boy, deprived of social knowledge and without attachments apart from that to his mother, of whom he becomes properly conscious only when awoken by a stranger. Something like this is the condition of us all. We enter a world that has been endowed with meaning by others whom we do not know, and who have bound human life in mysterious rules and rituals. We are alone, with only one firm base from which to begin our explorations.

This firm base is the mother. What we know of love we learn from her; but we learn it by osmosis rather than enquiry. The great transition, from receiving love to giving it freely, is something that we must earn. Not everyone achieves this transition, and the striving is fraught with trials, some painful, some delightful, all tainted by the world of spells and domination. [...] The world into which we are born must therefore be rectified, and this is revealed in all the paths that we might take in our efforts to live as we should.

It is revealed in sexual love, in which we risk the loss of our autonomy, and subjection to another's control. It is revealed in religious need, which tempts us to seek refuge in illusory

⁵ Slavoj Žižek, Mladen Dolar, *Opera's Second Death*, Routledge, 2001.

ideas of communion. It is revealed in the adventures that lead us to stray from the path of compassion, and in compassion itself, which tempts us into helpless pity, diverting us from the real task, which is to take the burden of another's suffering on ourselves.

And somewhere in the background is another narrative entirely, the story of a redeemer, who once made a gift of his suffering, so as to refashion it as love. The story of the redeemer haunts our days, even if we have no knowledge of who he is, why he came, or whence he has departed. The solution to the mystery comes only when we understand that his story is our story, and that we ourselves are the redeemer. We have been called not to explore the world, but to rescue it. In doing so we emerge from our trials and conflicts in full possession of our social nature. Like the Redeemer, we make a gift of our suffering, through an act of consecration that brings peace to us all. Whether or not there is a God, there is this hallowed path towards a kind of salvation, the part that Wagner described as 'godliness'. That is the path taken by Parsifal, and it is a path that is open to us all.⁶

⁶ Roger Scruton, *Wagner's Parsifal, The Music of Redemption*, Penguin Books, 2021.

Kovácsházi István, Kálmándy Mihály, Bretz Gábor, Szántó Andrea
és az OPERA Énekkara / OPERA Chorus

Felelős kiadó *Responsible publisher:* **Dr. Ókovács Szilveszter,**
a Magyar Állami Operaház főigazgatója *General Director of the Hungarian State Opera*
A műsorfüzetet szerkesztette, az interjút készítette, a Wagner-levelet és
a Slavoj Žižek-szöveget fordította *The programme was edited, the interview was*
conducted,

Wagner's letter and the excerpt by Slavoj Žižek were translated by **Mátrai Diána Eszter**
Angol és Magyar fordítás *English and Hungarian translation* **Multi-Lingua Fordító és**
Tolmács Kft., Villámfordítás Kft. Multi-Lingua, Inc., Villám Translation Services

Fotók *Photos:* **Nagy Attila**

Képszerkesztő *Photo editor:* **Iványi Jozefa**

Első kiadás: 2022 *First published in 2022*

Frissített kiadás: 2025 *Revised edition: 2025*

STRATÉGIAI PARTNEREK
STRATEGIC PARTNERS

ARANY FOKOZATÚ TÁMOGATÓK
GOLD LEVEL SPONSORS

BOSCH

rexroth
A Bosch Company

DR. FEITH ZOLTÁN

